

Jože Pogačnik

MED LEPO VIDO IN MARTINOM KRPANOM

(Slovenski kulturnozgodovinski fenotip)*

V antropologiji je danes že aksiom, da je človek kot zgodovinsko bitje zmeraj zakrit, medtem ko njegovo resnično podobo ugotavlja šele svet prihodnosti.¹ To je posebej aktualno za vsa področja umetnosti, katerih uspeh in smisel odkriva zgodovinski razvoj. S posameznih umetniških del se zastor dvigne šele v trenutku, ko takšno delo postane predmet, kar pomeni, da se objektivira, zavest njegovega nosilca pa se umakne v temo. Samo v takih položajih se zgodovina razkrije, raziskovalec pa ugleda, kako je bilo v preteklosti s človekom in njegovim delom. Že W. Dilthey je zapisal tudi naslednje spoznanje: »Natančno kakor sem narava, sem tudi zgodovina.«² Gre za dejstvo, da z ugotavljanjem zgodovinskega fenotipa človeka istočasno spoznavamo tudi njegov genotip. Če pri tem vemo, kakor je ugotovil M. Landmann,³ da za vsemi zgodovinskimi spremembami stoji enotna človeška narava, ki eksistira kot konstitucijski zakon, je že dovolj jasno očrtana pot, po kateri se bomo lotili razčlenbe simpozijske teme na konkretnem primeru slovenskega naroda.

Slovenski narod je, kakor vemo, naseljen na ozemlju, ki je ozemlje stikov. Na slovenskem življenjskem prostoru se stikajo Alpe z Dinarskim gorskim sistemom; ta prostor sega do Jadranskega morja, na zahodu meji s Furlansko nižino, na vzhodu ter jugovzhodu pa se spaja s Panonsko kotlino. Gre torej za prostor, ki je razdeljen na jasno profilirana dva dela. Vzhodne Alpe in Dinarski sistem so rob panonskega ali Srednjedonavskega nižavja, ki gre do Karpatov, tvori pa izrazito enoto, ki spada v Srednjo Evropo. Ob tej določnici je enako pomembno dejstvo, da se obravnavani prostor naslanja tudi na Sredozemlje (Mediteran).⁴ Slovenski življenjski prostor je torej izrazito

* Hrvaška akademija znanosti in umetnosti je med 8. in 9. decembrom 1998 v Zagrebu priredila mednarodni simpozij *Povezovanje srednjeevropskih dežel s Sredozemljem (Mediteranom)*. Avtor je, kot delegat SAZU, ob tej priložnosti imel tole predavanje.

¹ A. Trstenjak: *Človek bitje prihodnosti*, Ljubljana 1985 (poglavje *Zgodovinska zavest*, str. 85-95).

² N. d., str. 87.

³ M. Landmann: *Philosophische Anthropologie*, Berlin 1982, str. 195.

⁴ Anton Melik: *Slovenija* (Geografski oris), Ljubljana 1963, str. 7-18.

področje stikov, ki izvirajo iz interferenc in kolizij Srednje Evrope ter Mediterana. Kako pomembno je bilo to stičišče v slovenski zgodovini, je najbolj ustrezno formuliral I. Tavčar v stavku: »Ljubljana je srce Slovenije, Trst pa so njena pljuča. Brez pljuč srce ne bo utripalo, brez srca ne bodo pljuča dihal«. ⁵ V tem kontekstu je Ljubljana sinonim za srednjo Evropo, Trst sinonim za Mediteran; med obema prihaja do sinteze, ki je šele lahko pozitivna, ali, kakor je v pesmi *Italijanska kultura*, strnjeno izrekel S. Kosovel:

Slovenstvo je progresiven faktor.

Človečanstvo je progresiven faktor.

Človečanstvo slovenstva: sinteza razvoja.

Kardinal Nicolas de Cusa (s pravim imenom Nicolaus Krebs), ki je bil med drugim tudi geograf, je dopolnil topografijo Srednje Evrope, kakršno je imela v zavesti dotakratna Evropa; videl jo je kot del kontinenta, ki je blizu Mediterana in nagnjen proti njemu. To dejstvo je tudi za P. Matvejevića predpostavka, »ki je še danes uporabna v razpravi o mejah, srednjeevropskih in mediteranskih«. Na dnu te ploskve je morje, ki ima različne spole v različnih jezikih. Latinščina in vsi slovanski jeziki ga štejejo k samostalnemu srednjega spola, v italijanščini pripada moškemu spolu, v francoščini je ženskega spola, v španščini in kastiljščini je lahko moškega in ženskega spola, v grščini je, če se strne več nazivov zanj, vseh spolov, medtem ko ima arabščina zanj dva moška samostalnika. Različna jezikovna videnja stvari so očitno posledica tistega, kar je že Stari vek imenoval »četrti klima«. Ta klima naj bi bila značilna za Mediteran, Al-Idrisi, ki je prevzel teorijo o klimi od Ptolomeja, pa je vsaki klimi dal tudi posebno barvo. V nasprotju z drugimi klimatskimi zonami je bila mediteranska zona sestavljena od zelene, modre, rumene in rdeče barve (zelena in modra po morju, rumena po puščavi, vsi odtenki rdeče pa so v skladu z vzhodom in zahodom sonca nad morjem in v puščavi). ⁶

Navedena dejstva govore, da je bilo razmerje do Mediterana in seveda enako do Srednje Evrope označeno s posebnimi psihološkimi, estetskimi in afektivnimi vrednotami, na podlagi katerih je mogoče razbrati, kakšne prvinke vezi so se spletle v slovenskem etničnem prostoru med njegovimi prebivalci in specifično geografsko-morfološko danostjo. Za razčlemba tega vprašanja se zdita najbolj ustrezna dva literarna tematska kompleksa, in sicer Martin Krpan ter Lepa Vida.

⁵ Prim. *Trst v slovenski poeziji*. Izbral, uredil in uvodni esej napisal France Bernik, Trst 1984, str. 8.

⁶ Podatke prinaša strokovno in umetniško znamenita knjiga, ki jo je napisal Predrag Matvejević (*Mediteranski brevijar*, Zagreb 1991). V zvezi z Mediteranom je treba omeniti temeljno monografijo Fernanda Braudela (*La Méditerranée: l'espace et l'histoire*, Pariz 1985). V nemščini je na razpolago delo Emila Ludwiga *Das Mittelalter – Schicksale eines Ozeans* (prva izdaja v francoskem prevodu je bila objavljena v New Yorku 1943). V hrvaščini sta zapaženi objavi o Mediteranu v časopisu *Most* iz 1974. leta (številka 39–40) in v časopisu *Dubrovnik (Hrvatska kultura u ozračju Sredozemlja/Mediterana)* v številki 6 iz 1995. leta.

Tematika Martina Krpana, ki ima svoj izvir v motivu dvoboja fizično slabega človeka z velikanom, je najbolj izdelana in za tole zgodbo najbolj relevantna v obdelavi F. Levstika iz leta 1858. Ta slovenski pisatelj je sprejel koncept, po katerem naj bi bilo celotno književno ustvarjanje podrejeno narodno-konstruktivni usmeritvi. Krpan je snovno in motivno izšel iz take usmerjenosti, zato ima tudi poudarjeno folklorno izhodišče. Položen je v usta pripovedovalca, ki je vaški očanec; s tem je bila dobljena naivna perspektiva, v kateri sta obdelana dva svetova: kmečki in gosposki. Oba sta obsijana s polarizirano svetlobo: kmečki svet je dober in naraven, gosposki pokvarjen in slaboten. Junak zgodbe ima moč, ki jo posoja za tuje koristi, za sebe pa si izgovarja drobne pravice. Krpan je podoba nezavedne moči, ki še nima volje, da bi prosto razpolagala sama s seboj. Ko namreč usoda avstrijskega cesarstva že visi na nitki, ker je Brdavs uničil vse viteze in tudi cesarjevega sina, je edini up, ki preostane, nenavadna Krpanova moč, ki se je spomni cesar na podlagi zanimivega srečanja s tem predstavnikom slovenskega življa. Krpan v dvoboju Brdavs premaga, s tem reši cesarstvo, kar ne bi moglo biti v interesu malo bolj zavednega slovenskega človeka. Interesi avstrijske (tuje) države pač niso bili istovetni z interesi enega od slovanskih narodov v tej državi, takšno protipravno in protinaravno stanje pa je s Krpanovo zmago podaljšano.⁷

Ko je cesarski dvor v krizi, je za njegovo rešitev obljubljen nagrada (celo cesarjeva hči edinka). Med Krpanovim bivanjem na Dunaju pa se že vidi dvorska verolomnost, ki je navzoča v zmrdovanju cesarice nad »kmetavzom« in v distanci ministra Gregorja ter dvorske administracije. Med dunajsko gospodo je človek s človeško integriteto edino cesar, ki želi ostati mož-beseda. V tem gledanju je slovenska konstanta, saj so celo kmečki puntarji menili, da je za ekonomsko-socialno krizo na primer kriv edino F. Tahi, medtem ko cesar, ki naj bi bil v njihovih očeh utelešenje pravičnosti, zanjo sploh ne ve. Uporniki k cesarju pošiljajo delegacije, da bi ga informirale o zadevi, na podlagi tega pa naj bi kot vrhovna oblast uredil stvari na splošno zadovoljstvo. V tej zvezi je zanimivo omeniti neko vzporednico z drugim klasičnim delom slovenske književnosti, in sicer s Cankarjevim *Hlapcem Jernejem in njegovo pravico* (1907). Tudi hlapec Jernej slepo verjame, ko so mu že vsi drugi poskusi propadli, da bo pri cesarju našel posluš za svoj problem. Junak do dvora in cesarja sploh ne pride, ker se z ljudmi, ki jih sprašuje o smeri in cilju, ne more sporazumeti. Pri tem seveda ne gre za dejstvo, da govorijo dva različna jezika (slovensko in nemško), gre za nemožnost komunikacije sploh, iz kate-

⁷ Jože Pogačnik: *Martin Krpan in Kanjoš Macedonovič*, v knjigi *Parametri in paralele*, Ljubljana 1978, str. 92–102.

re izvira popolnoma moderno spoznanje o nemosti sveta, ki je blizu karkijan-skemu konceptu.⁸

Krpan igre na dunajskem dvoru zapaža, ni pa toliko osveščen, da bi do-sledno zahteval izpolnitev obljub in nagrado. Na veselje dunajske gospode se zadovolji s potrdilom, s katerim bo še naprej, le da sedaj legalno, prevažal sol iz Italije v Avstrijo. Ker so bile v igri usodne stvari, ki bi lahko uničile drža-vo, kar bi bilo v korist slovanskim narodom, ki so bili pod njenim jarmom, je plačilo, ki ga dobi Krpan na svojo željo prava drobtinica v primerjavi z re-snično vrednostjo njegovega dejanja. Ta fabulativna prvina dobi velike raz-sežnosti, če vemo, da politična zgodovina dejavnost slovenskih poslancev v dunajskem parlamentu vrednoti kot – drobtinčarstvo.

Po nastanku in dogajanju se naslednji tematski kompleks, kompleks Le-pe Vide, povezuje izključno z mediteranskim ambientom. V nasprotju z Mar-tinom Krpanom je lepovidinski kompleks zelo obsežen: obsega vrsto variant že v ljudski pesmi, enako zanimivo pa je, da je doslej obrodil kakšnih sedem-deset obdelav v novejši slovenski književnosti (od Prešerna dalje). Gre torej za izredno žilavo inspirativno pobudo, ki zaradi številnosti literarnih ure-sničitev očitno prihaja iz središča psihofizične strukture naroda ter je prav zato za tole obravnavo še bolj pomenljiva.

Že I. Grafenauer je določil obravnavano temo z naslednjimi besedami: »Z imenom Lepe Vide je pri Slovencih združenih več narodnih pesmi, ki jih ne veže toliko ista vrsta motivov, izvirajočih iz istega pripovedovanja ali pe-semskega, baladnega obrazca, kolikor zunanji znaki življenjskega položaja, osebnih doživljajev, ki so si po naključju bolj ali manj podobni. Ime je torej v teh pesmih bolj značilno za ženski osebni tip kakor za pesemski motivni obrazec in njegov izvor.«⁹ Temo določa torej tako imenovana elastična sta-bilnost, ki jo je nazorno mogoče spremljati v treh poglavitnih skupinah, ki so se izoblikovale v dosedanjem razvoju. V prvo skupino spadajo književna be-sedila, v katerih je Lepa vida zgodba o ugrabljeni zvesti ženi in materi. Zamorec je prikazan kot nekristjan, pogan ali nevernik, ki na pretkan način zva-bi junakinjo na ladjo. Do razločka prihaja v položaju po ugrabitvi; ena možnost je, da Vida naredi samomor (skok v morje), druga, da postane doji-lja španskega kraljiča, ki s tem nima več nobene možnosti vrnitve. Druga skupina je blizu druge možnosti v prvem primeru; gre za ugrabitev žene–ma-tere, ki jo zamorec odpelje v Španijo kot sužnjo, s tem pa je seveda mogočih več različic njenega življenja po prihodu v tujino. V tretji skupini zamorec odpelje Vido v pogansko (»špansko«) deželo, da bi postala njegova priležni-

⁸ Jože Pogačnik: *Problem bivanjske določenosti človeka*, v knjigi *Na križiščih zgodovine*. Ljublja-na 1981, str. 275–310.

⁹ Ivan Grafenauer: *Lepa Vida* (Študija o izvoru, razvoju in razkroju narodne balade o lepi Vidi, Lju-bljana 1943, str. 9.

ca, vendar se junakinji posreči vrnitev domov. Vrnitev pa praviloma ne prinese sreče, temveč usodne dileme in tragične sklepe.

Na tretjo skupino se veže usoda motiva v umetni književnosti. Bilo je leta 1832., ko je F. Prešeren v tretjem zvezku *Kranjske čbelice* objavil svojo prepesnitev narodne balade. Med mnogimi motivnimi in idejnimi novotami je bila za prihodnji razvoj teme najbolj usodna motivacija Vidinega odhoda v njenem nezadovoljstvu z družino, ki ji pripada. Omožila se ni iz ljubezni, temveč je starega moža vzela na prigovarjanje staršev, ki jim je bil zakon ustrezen ekonomski dogovor, ne pa vprašanje ljubezni med žensko in moškim. V tem trenutku pa se je v genezi teme zgodil usoden prelom: Vida ni več zadovoljna z eksistencialno situacijo, v kateri živi, hoče jo spremeniti in spet doseči notranje soglasje. S tem se spremeni tudi vloga zamorca, ki postane sredstvo Vidine želje po spremembi. Ko pa do spremembe pride, se izkaže, da tudi nova eksistencialna situacija v tujem kraju in med tujimi ljudmi ne prinaša harmonije, marveč vnovično neskladje. To neskladje povzroča specifičen obrat v preteklost, ki je značilno slovenski, imenuje pa se hrepenenje. Če se vrnitev v prvotno stanje posreči, se ne posreči nova oblika sožitja; razkrije se, da je življenje ireverzibilno, človek pa ne more nazaj, temveč lahko koraka, tudi če si tega ne želi, samo naprej. Tudi Vida ne more stopiti več v isto reko, kar je potrdilo več za starogrško modrost.¹⁰

Veliko število slovenskih obdelav tega motiva kljub vsemu nikoli ni istovetno. Isti je le beg iz prvobitne eksistencialne situacije, možnosti, ki slede po tem dogodku, pa so velikanske in zelo različne. Pri I. Cankarju bo celo vse drugo odpadlo, ostalo bo zgolj hrepenenje kot imanenca človekovega bivanja. Veliki slovenski modernist bo namreč po spoznanju, da se sleherna življenjska situacija konča z razočaranjem, prišel do sklepa, da je za posameznika najboljše samo hrepenenje, od katerega se nikoli nič ne uresniči.

Na Slovenskem je ob lepovidinskem motivu razširjenih zlasti še troje drugih motivov, ki oba obravnavana na nek način kompletirajo. V Petru Klepcu je upodobljena na čudežen način pridobljena moč in zmaga nad »turškim korenjakom«. Kralj Matjaž je utelešenje dobrega vladarja, od katerega ljudstvo pričakuje odrešenje in svobodo. Prastar obraz Kurenta ima dvojno naravo: je prispodoba dionizično prekipevajočega čustvovanja in omamljanja, hkrati pa tudi izraz skritega hladu, trpkosti in čustvene mračnosti. Kljub temu je Lepa vida v slovenski književnosti eden od osnovnih in poglobitvenih simbolov, ki imajo največjo vsebinsko pomenljivost. Od ljudske pesmi, ki je v baladno obliko ujela nek realen dogodek, se je v obdelavah avtorjev XIX. in XX. stoletja ta tema dvignila v najbolj razsežen inspirativni

¹⁰ Grafenauerjeva monografija razčlenjuje vprašanje teme v ljudski pesmi, medtem ko o obravnavah v umetni književnosti govori knjiga J. Pogačnika z naslovom *Slovenska lepa Vida ali hoja za rožo čudotvorno* (Ljubljana 1988).

izvir. Njegove vsebinske mogočnosti so vse bolj rastle, vključevale so psihična, socialna in nacionalna vprašanja slovenstva ter s tem postajale vse bolj nadčasovne in obče.

Bistveno za lepovidinsko temo je, da se ji, podobno kot Martinu Krpanu, tujina pokaže kot trda in sovražna. Junakinja mora na pot, v skladu s svojo notranjo strukturo mora poskusiti spremeniti svoj življenjski položaj, iz katerega teži v svobodo; ko pa je pot odprta in začeta, se kar brž odkrije njena problematičnost in ničnost. V različicah, kjer za Lepo Vido ni vrnitve, ostaja edino pusta in prazna eksistenca med tujimi in brezčutnimi ljudmi, ako pa se vrnitev posreči, se poskus »krpanja« preteklosti konča s tragičnimi izvedbami.

Večina obdelav obravnavane teme prav zato razkriva še problem moralne nostalgije, katere delovanje je dvosmerno in sega hkrati v preteklost ter v prihodnost. Na obeh časovnih odsekih junakinja želi odkriti višji smisel, višji pomen vsega, kar doživlja. Pri tem ne gre zgolj za živčne dražljaje ali za omejitve na biološke potrebe in zakonitosti, pač pa za prizadevanje po dosegu harmonične enotnosti in višje realnosti v okviru človekovega in družbenega etosa. Harmonična enotnost je praviloma zaradi razočaranja v zakonu razbita, tega razočaranja, ki je specifično protislovje, pa ni mogoče rešiti. Interferenca med senzualnim in etičnim načelom pa je ravno skrito gibalo v notranji strukturi slovenskih Lepih Vid. Etični vzgib se začne s Prešernom; v običajni govorici bi mu lahko rekli hrepenenje po sreči. Ta sreča pa je očitno z drugim in drugje, pot do drugega in drugam pa je poglobljena doživljajska vsebina obravnavane teme. Primat čustva je najvišja vrednota zato, ker je prav čustvo postalo neke vrste etična norma. Poglobljena vsebina tega čustva je hrepenenje, ki želi v prihodnost, ko pa spozna, da tudi tam ni uresničitve sreče, se praviloma obrne nazaj. Odtod prihajata v hrepenenjsko prevzetost tudi melanholija in nostalgija, ki podobo lepovidinskega kompleksa še bolj komplirata.

Nekatere realistične obdelave (na primer J. Jurčič ali J. Vošnjak) vnašajo v obravnavani kompleks še ksenofobijo. Pri prvem je izpeljana v meščanskem okolju, drugi jo je motiviral s socialnim nasprotjem, oba pa sta sledila splošni liniji slovenske književne tradicije, ki je od *Županove Micke* (1790) dalje rada obravnavala nemožnost ljubezenske ali zakonske zveze med Slovenko in tujcem. Ta problem je bil aktualen in je – kot spričujejo tržaški besedni ustvarjalci (A. Rebula, B. Pahor) sporadično – veljaven še danes za jugozahodne slovenske predele. Za prebivalce teh krajev je namreč vsaj nekdaj veljalo, kar piše D. M. Obalovič (= Dragotin Martelanc) v sestavku *Ženitovanjski običaji v Tržaški okolici*.¹¹ Po njem je bila tod navada, »da domače de-

¹¹ *Letopis Matice slovenske* 1885, str. 111.

klice tujih (to je italijanskih) mladeničev niso jemale za svoje može. In da se je v onem času domače deklet s tujim mladeničem omožilo, niti pogledal je ne bi nobeden domači človek«.

Vse navedeno spričuje in utrjuje misel, da podlaga lepovidinskemu motivu ni bila sad fantazije, marveč vedno in povsod povsem zakonita in neizogibno stopnjevana resničnost okoliščin. Če je narodna balada najprej zares ujela zgodbo o ugrabljeni ženi–materi, se je ta motivika kar brž spremenila že v ljudski pesmi v željo po omamnem tujcu in lepem svetu. S prehodom v umetno književnost (pri Prešernu) je ta motivika postala problem zakonskih in ljubezenskih kolizij, hkrati s tem pa, mogoče še bolj intenzivno, protislovje med ženo in materjo. Takšen tematološki sestav je že od začetka spremljalo doživljanje hrepenenja, ki je vse bolj stopalo v ospredje in se je, zlasti v književnih delih nerealistične inspiracije, celo osamosvojilo od svojih realnih razlogov in pogojev. Po drami ljubezni (zakona) in po drami matere–žene je prišla na vrsto drama hrepenenja, katero je s svojo dramo ustoličil predvsem I. Cankar. Ko pa se je to zgodilo, je lepovidinski kompleks postal brezmejen in obči.

Skupnih sestavin je v obeh temah kar precej, poglavitne pa so naslednje:

1) Oba lika, tako Martin Krpan kot Lepa Vida, v domačem okolju ne moreta polno zaživeti. Krpan se loti tihotapljenja soli iz ekonomsko-socialnih razlogov, Lepa Vida beži v novejših različicah od doma, ker jo navdaja želja po sreči v velikem in tujem svetu. Oba sta torej v eksistencialni stiski, ki ju sili, da obstoječo situacijo poskušata nadvladati in s pomočjo tujine urediti svoj življenjski položaj.

2) Oba lika sta s tujino usodno razočarana. Lepa vida ugotovi, da ji spremenjena lokacija in drugi ljudje kar brž prinesejo težko nostalgijo za izgubljenim svetom ter domačimi. Ker pa je s svojim odhodom »grešila« zoper domovino, se ji v fazi kesanja domovina maščuje s tem, da jo izloči iz svojega okolja in ji ne dovoli ponovne integracije s prvobitnim ambientom. Pri Krpanu ni tako usodnih posledic, ker je njegovo dejanje bolj pragmatične narave; gre samo za razočaranje nad tujo gospodo, katera ob dejanju, s katerim jo je Krpan rešil gotovega propada, ni v stanju držati dane častne besede. Ta tema poudarja predvsem zlorabljanje in nepoštenje tujih gospodarjev do predstavnika naroda, ki še ni prišel do tolikšne zavesti, da bi se svojega podrejenega položaja sploh zavedal.

3) Rodovna skupnost, ki povezuje Vido in Krpana, je do Srednje Evrope in do Sredozemlja nezaupljiva, zato ne vzpostavlja normalnega razmerja do sosedov. Do njih ji stoji na poti težko prehodna pregrada; preko nje seže samo tujec kot gospodar, ki pokliče svojega podanika. Le-ta se ponižno odzove, opravi delo, ki ga zahteva suvereni gospodar, pri tem pa sploh ne ve, da počenja nekaj, kar je zoper njega samega. Preboj omenjene pregrade je mo-

goč tudi v smeri Mediterana, ker pa pomeni kršenje patriarhalnih moralnih norm, je praviloma težko kaznovan.

Na površini sodobne Slovenije Sredozemlju pripada 1734 km², na katerih živi približno (po štetju iz leta 1991) 184.533 prebivalcev. Drugi predeli (alpski, dinarski in panonski) imajo približno 18.538 km², na katerih je razporejenih kakšnih 1.281.453 ljudi.¹² To so tako imenovane makroregije, na podlagi katerih lahko ugotovimo, da sredozemski svet obsega kakšno desetinno slovenskega ozemlja. Te številke so zanimive zlasti za mediteranski del, saj je, kljub temu, da to ni povsem ustrezno, sredozemska orientacija Slovencev slaba. Treba pa je poudariti, da gre za pokrajino, ki je bila visoko kulturna že od svojega vstopa v zgodovino in je tudi v ljudeh razvila neko posebno mediteransko razpoloženje, ki je prepoznavno zlasti med umetniki. Sredozemno področje, ki je več kot Evropa, je področje multikulturalnosti, ob katerem bi tudi Slovenija lahko premišljala o vlogi državitvornosti, etnizmu in nacionalizmu kot negativnih strane sodobne družbe, po drugi strani pa o fleksibilnosti, ki je potrebna za dialog, izmenjavo pobud in regionalno povezovanje. V obdobju planetarne civilizacije in kulture pa morajo biti tako posameznik kot država odprti za vse tisto od novega, kar vodi k napredku civilizacije in rabi za nastanek kulturoloških odgovorov na izzive vojaških spopadov.

Primerjava vsebinskih razsežnosti, ki jih vsebujeta literarni temi Martina Krpana in Lepe Vide, z zgodovinskimi dogodki preteklosti in aktualnim stanjem sodobnosti se ponuja kar sama po sebi.¹³ V mnogih položajih prihajajo namreč do veljave negativne lastnosti eksistencialnih in miselnih vzorcev, o katerih je tekla beseda. Čeprav gre tu že za usodna vprašanja, od katerih je odvisna prihodnost, so omenjene zadeve predvsem vprašanje politike. Namen tega zapisa pa ni v razčlembi političnih vprašanj; z zarisom tako imenovanega slovenskega fenotipa je izraženo samo opozorilo na nekaj psihofizičnih in konstitutivnih danosti, ki ovirajo odločanje v današnjem času.

¹² Podatki so vzeti iz razprave Draga Perka. *Slovenija na stiku velikih evropskih pokrajinskih enot*. Študija je objavljena v zborniku *Traditiones* 26 (1997) na str. 31–47.

¹³ Omeniti velja, na primer, razprave o oglejskem dogovoru ali o procesu približevanja Evropski uniji ali NATU. Enako pomembna vprašanja so še: zakaj slovenska oblast ne dovoli večjega prodora tujega kapitala, zakaj v pogajanjih s Hrvaško ni napredka, zakaj vse bolj izgubljammo kredibilnost v svetu.